

A könyvkiadó egri Líceum

Történet és kiadványjegyzék (1755-1949)

Örvendetes jelenség, hogy az utóbbi időben megszorodott a nyomdatörténeti tanulmányok és bibliográfiák száma. Szintetizáló összeállítások is születtek, de az igazi nóvumot a vidéki officinákra vonatkozó kutatások jelentik. Eddig ismeretlen műhelyek bukkantak elő a feledés homályából, korábban névtelen tipográfusok tevékenységére derült fény, a retrospektív magyar nemzeti bibliográfia különféle ciklusai újabb tételekkel gazdagodtak. Egyszóval megállapítható, hogy a frissebb keletű nyomdatörténeti feldolgozások mindegyike – kisebb-nagyobb mértékben – számottevő adalékokkal szolgált a magyar művelődéstörténet és annak egyes ágazatai, határterületei számára.

Joggal elmondható ez a nemrég kiadott könyv két kötetéről is. Elkészítését az egri Eszterházy Károly Egyetem keretében létrehozott, zömmel fiatal szakemberekből álló Eszterházyanum Kutatócsoport kezdeményezte, és a munkát egy tapasztaltabb oktató, Verók Attila irányításával eredményesen el is végezte. Miután a korai, 18. századi szórványos kísérletek után a kérdésről kutatás alig folyt, gyakorlatilag úttörő feladatot vállaltak az egri római katolikus püspökség, később érsekség fenntartásában működő, különböző neveket viselő, összefoglalóan Líceumi nyomda és könyvkiadó néven emlegetett üzem termékeinek regisztrálásával. A tartalmi feltáráshoz is hozzájárultak három figyelemre méltó tanulmánnyal. Szerencsére nagy elszánással éltek azzal az immár a hazai nyomdatörténeti kutatásokban is terjedő felismeréssel, hogy egy-egy tipográfiai műhely tevékenységének kellően alapos megismerése elképzelhetetlen nyomtatványainak bibliográfiai számbavétele nélkül. E tekintetben teljességre törekedtek, és ha ez most még nem is lehetett maradéktalan, éppen e munka irányítja rá a hazai és a külföldi történészek, irodalomtörténészek, teológusok, könyvtárosok, egyáltalán az érdeklődők figyelmét az esetleges – bár nyilván meglévő – hiányokra.

Hasonlóképpen további elmélyülésre, vizsgálódásokra sarkallják az olvasót, a szak- és diplomadolgozatot, valamint doktori disszertációt író hallgatót az imént említett rövid értekezések. A szerzők meglehetősen visszafogottan nyilatkoznak tanulmányaikról, holott mindhárom írás értékes tudományos teljesítmény, hézagpótló tartalommal, a levéltári forrásokból is bőven merített információkkal, az idevágó szakirodalom kellő ismeretével, továbbá a Líceumi nyomda kiadványainak hasznosításával. Különösen gondosan kiértékelte

(hiszen igényes előzménye is van) Verók Attila számos alapkérdést (pl. a nyomda kezdeti tulajdonlása, a Szent István Társulat bérlete, a technikai fejlesztés folyamata, az államosítás) világosan tisztázó, *A Typographia Lycei Episcopalistól az Érseki Líceumi Nyomdáig. Az egri egyházi nyomdászat kétszáz éve (1755-1949)* című áttekintése. Egyebek között rámutat, hogy 1898-ban az érsek kvázi köteles példányt rendelt a nyomda termékeiből a Főegyház-megyei Könyvtárnak. Önkéntelenül is felvillan: nincs-e valami összefüggés az 1897-ben elfogadott kötelespéldány törvény és a főpap idézett levele között? A tanulmány utolsó szakasza – a 19-20. századról – lényegesen szűkszavúbb, a szerző inkább csak ízelítőt kíván adni a korabeli kiadványokról, illetve egy mintának kiválasztott kiadványból, Sebők László egri papneveldei tanár tréfás leveleiből, amelyekből idéz is. Érdekes kísérlet a fiatal Nagy Andor dolgozata, amelynek a címe magáért beszél: *A könyvkiadó egri Líceum tevékenysége a statisztikai adatok tükrében (1755-1949)*. A hazai nyomda- és kiadástörténet eléggé mostohán viszonyul a tankönyvekhez és az ún. alkalmi nyomtatványokhoz. Míza Tamás éppen erre a területre figyel »*Athéné szerény gyermekei. Tanítók emlékezete az egri Érseki Líceumi Nyomda kiadványainak tükrében, a kézsajtó (1755-1852) időszakában* című dolgozatával. Valamivel azért többet nyújt: a tankönyveken és a tanítókhöz szóló ún. szívvirágokon, emlényeken és örömdalokon kívül a pedagógiai szakkönyvek és a gyermekkönyvek is a képbe kerültek.

Mint szó esett róla, a bibliográfia összeállítói teljességre törekedtek – kronológiai-lag, tartalmilag és formailag egyaránt. Határozott, bátor döntés volt a szakaszolás, mert nem szokványosan és sablonosan egy művelődés- vagy köztörténeti periódus-határvonal mentén, hanem kifejezetten egy technikatörténeti mozzanathoz, az első gyorsajtó felszereléséhez kötve bontották két részre a címanyagot. A nemzeti bibliográfia újabb ciklusaitól eltérően nem tettek különbséget a különféle dokumentumtípusok között, tehát a könyveket, az aprónyomtatványokat, az időszaki kiadványokat (évkönyvek, kalendáriumok, iskolai értesítők, folyóiratok, hírlapok stb.) és a térképeket egyaránt felvették. Részben ebből adódik a tartalmi totalitás, ám van ennek egy másik fontos összetevője is, jelesen az, hogy a más településen vagy éppen Egerben működő könyvkiadóknak azokat a kiadványait is regisztrálták, amelyek csak bér munkában készültek a Líceumi nyomdában; ezáltal a kiadványjegyzék tematikailag még tarkábbá, differenciáltabbá vált. Mindezek alapján biztosan állítható, hogy az egri főpapi nyomda címlistája nem pusztán egy helytörténeti bibliográfia (mert látszólag az, hiszen egy adott helyhez kötött), hanem számottevően hozzájárul a magyar nemzeti bibliográfia hiányainak pótlásához, továbbá jó néhány alkotó személyiség életművének alaposabb megismerését is szolgálja, egyáltalán az egész magyar (sőt olykor az európai) história szempontjából fontos egyház-, oktatás-, irodalom-, könyv- és tágabban művelődéstörténeti adalékokat hoz felszínre.

A teljesség-igény csakis a számba vehető források minél hatékonyabb felhasználásával volt megközelíthető (erről a mintegy négy oldalnyi leőhelyjegyzék tanúskodik), és talán a legfontosabb lépésként a kézbe vétel (autopszia) elvének és gyakorlatának alkalmazásával közvetlenül megtekintették az Egeri Főegyház-megyei Könyvtár dokumentumait.

Cél- és észszerű a bibliográfia időrendi szerkezetének kialakítása. Az elsődleges rendezőelv a kiadási év, azon belül a szerzők (illetve ahol nincs, a címek) szoros betűrendje. A tételek sorszámozottak. A leírások némileg egyszerűsítettek, részben a ma érvényes szabványt követik. Feltüntetik a leőhelyet, valamint azt, hogy a leírt kiadvány szerepel-e a retrospektív nemzeti bibliográfia vonatkozó ciklusában. Nem indokolják viszont, hogy

miért maradt ki az 1945-1949 közötti nyomdatermékek illetően azonosítása. A második kötet végén függelékben – mintegy összesítve – felsorolják a nemzeti bibliográfiában nem található leírások tételszámait. Ezzel is ösztönzik a további feltáró munkát. A használó számára az eligazodást személynévmutató könnyíti meg. Bizonyára előnyös lett volna még legalább egy földrajzi mutató is. A bibliográfia tördelése szellős, könnyedén áttekinthető, és az ilyen típusú kiadványoknál a kiállítás meglepően esztétikus, ezért ritka kivételként idekíváncozik a technikai szerkesztő, Molnár Gergely neve is.

Rendhagyó módon – azaz végül – okvetlenül megemlítendő az *Újjáépítés...* című előszó, amelyet Monok István, a Kossuth Kiadó és az Eszterházy Károly Egyetem közös, Kulturális örökség című sorozatának szerkesztője írt. Minekutána könyvtáraink a magyarországi művelődéstörténet szerves részét képezik, mi, könyvtárosok is bizakodó reménnyel várjuk a folytatást, a sorozat további kiváló köteteit.

A könyvkiadó egri Líceum : Történet és kiadványjegyzék / Mizera Tamás, Nagy Andor, Verók Attila. – 1-2. köt. – Budapest : Kossuth Kiadó ; Eger : Eszterházy Károly Egyetem, 2017. – 493, 458 p. ; 20 cm. – (Kulturális örökség)

Bényei Miklós

